

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

Katalog znanja

DRUŽBOSLOVJE IN NARAVOSLOVJE

Nižje poklicno izobraževanje (NPI) DV

(248 ur)

2022

Nižje poklicno izobraževanje (NPI) DV
DRUŽBOSLOVJE IN NARAVOSLOVJE
Katalog znanja, 248 ur (posodobljena izdaja)

Avtorji besedila:

- **Mateja Belšak**, Šolski center Ptuj
- **Marjetka Širec**, Srednja šola za gostinstvo in turizem Radenci
- **Marta Udovč**, Šolski center Novo mesto
- **Jernej Klemen**, Srednja zdravstvena šola Ljubljana
- dr. **Gregor Zupančič**, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta
- mag. **Jožica Virk Rode**, Gimnazija Jožeta Plečnika Ljubljana
- mag. **Minka Vičar**, Zavod RS za šolstvo
- **Pika Gramc**, Zavod RS za šolstvo
- **Tanja Popit**, Zavod RS za šolstvo
- **Igor Lipovšek**, Zavod RS za šolstvo
- **Vojko Kunaver**, Zavod RS za šolstvo
- **Anita Poberžnik**, Zavod RS za šolstvo
- dr. **Ivo Verovnik**, Zavod RS za šolstvo

Katalog znanja predstavlja posodobitev Kataloga znanja Družboslovje in naravoslovje, ki ga je Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje sprejel na 99. seji dne 15. 2. 2007.

Jezikovni pregled: Renata Vrčkovnik

Izdala: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo
Za ministrstvo: dr. **Simona Kustec**
Za zavod: dr. **Vinko Logaj**

Spletna izdaja
Ljubljana 2022

Določeno na 212. seji Strokovnega sveta RS za poklicno in strokovno izobraževanje
18. 2. 2021.

Objava na spletni strani:

<http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2021/programi/index.htm>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
[COBISS.SI](https://nuk.ub.uni-lj.si/)-ID [97550595](https://nuk.ub.uni-lj.si/)
ISBN 978-961-03-0647-4 (Zavod RS za šolstvo, PDF)

KAZALO

1. UTEMELJITEV PREDMETA	1
2. USMERJEVALNI CILJI.....	3
3. CILJI TEMATSKIH SKLOPOV IN OPERATIVNI CILJI	5
4. OBLIKE OCENJEVANJA ZNANJA.....	17
5. METODIČNO-DIDAKTIČNA PRIPOROČILA.....	18

1. UTEMELJITEV PREDMETA

Vsakdanje življenje postaja vse bolj zapleteno, nejasno in negotovo. Od nas zahteva, da vsak dan sprejemamo odločitve, za katere je potrebno imeti čedalje več znanja in zmožnosti presojanja. Pa naj si gre za osebno življenje, za odločitve na delovnem mestu ali za odločitve, ki jih moramo sprejemati kot državljani in odgovorni člani družbene skupnosti, kjer moramo sprejemati pomembne odločitve na različnih področjih družbenega življenja, od političnih, okoljskih, etičnih področij, vpliva znanosti ...

Ravno zato mora izobraževanje poleg poklicnih znanj in spretnosti omogočiti dijakinjam in dijakom, da si pridobijo znanja tudi s področja družboslovnih in naravoslovnih področij, da se bodo lahko znašli v življenju.

To znanje je osnova za nadgraditev pri:

- strokovno teoretičnih predmetih,
 - poklicnem usposabljanju,
 - nadaljnem izobraževanju in samoizobraževanju,
- hkrati pa omogoča razumevanje trajnostnega razvoja.

Pouk tega predmeta prispeva k razvijanju tudi drugih kompetenc in medpredmetnih področij, ki so pomembna za vseživljenjsko učenje.

Predmetu je namenjeno skupno 248 ur; od tega družboslovnim in humanističnim vsebinam 155 ur in naravoslovnim vsebinam 93 ur.

Namen družboslovnih vsebin je dijakinje in dijake opremiti s tistimi znanji in spretnostmi, ki so pomembne in potrebne za razumevanje tako lastnega osebnega življenja kot za razumevanje širših družbenih pojavov in procesov, ki presegajo izkušnjo posameznice in posameznika. V demokratični družbi je sposobnost posameznikov in posameznic za odločanje in zavedanje posledic svojega delovanja (ali nedelovanja) odločilnega pomena. Zato morajo razviti sposobnosti, da se odtrgajo od samoumevnosti vsakdanjega življenja in pogledajo na dogodke in pojave iz širše družbene, zgodovinske in kulturne perspektive, ki temelji na načelih znanstvenega spoznavanja. Pri analiziranju družbenih dogodkov in pojavov ter individualnih odločitev razvijajo razumevanje, da okoliščine, v katerih delujejo, niso zgolj naključen splet dogodkov, pač pa potekajo po določenih družbenih, zgodovinskih in kulturnih vzorcih, po drugi strani pa razumejo, da delovanje ljudi ni zgolj determinirano z okoliščinami, ampak da so ljudje hkrati tudi sami njihovi ustvarjalci.

Pri pouku naravoslovnih vsebin dijakinje in dijaki pridobijo temeljno znanje, ki jim omogoča razumevanje snovi in snovnih in energetskih sprememb, življenja, sebe in delovanja ekosistemov.

Naravoslovje omogoča pridobitev temeljnega ekološkega znanja in razumevanja življenja, ki je sestavni del kulture in ga, ne glede na poklic, vsakdo rabi za življenje,

samostojno razmišljanje, suvereno odločanje, ekološko ozaveščeno ravnanje in ohranjanje zdravja. Razumevanje delovanja ekosistemov in odgovoren odnos do življenja in narave sta osnova za razumevanje trajnostne rabe obnovljivih naravnih virov, ohranjanje življenjske pestrosti, kakovostnega okolja in zdravih naravnih virov (vode zraka, tal ...) in s tem povezanega nadaljnega razvoja in zadovoljevanja osnovnih potreb.

Naravoslovna področja učiteljice in učitelji na ravni izvedbe lahko smiselno medsebojno povezujejo (v problemskem pouku, projektne delu, interdisciplinarnem pristopu ...), v nekaterih primerih pa se lahko povezujejo tudi z družboslovnimi in humanističnimi vsebinami in drugimi znanji.

2. USMERJEVALNI CILJI

Dijakinje in dijaki:

- razvijejo občutljivosti za zaznavanje družbenih problemov, procesov in pojavov v svetu in Sloveniji ter na Madžarskem,
- razvijejo sposobnost razumevanja in uporabo temeljnih socioloških pojmov in znanja pri pojasnjevanju družbenih pojavov, procesov in vsakdanjega življenja,
- razvijejo sposobnost refleksije lastnega družbenega položaja in oblikovanja lastnih stališč in prepričanj kot temelj za vključevanje v družbeno in poklicno življenje ter za strpno in odgovorno ravnanje,
- razumejo večplastnost in celostnost družbenega in osebnega življenja posameznika/posameznice,
- razvijejo sposobnosti kritičnega presojanja družbenih pojavov in procesov,
- razvijajo sposobnosti aktivnega vključevanja v družbeno življenje,
- spoznavajo in vrednotijo slovensko in madžarsko kulturno dediščino in razvijajo zavest o slovenski, madžarski in evropski identiteti in planetarni povezanosti,
- spoznavajo temeljne dogodke iz slovenske in madžarske zgodovine,
- spoznajo temeljne dosežke človeštva v 19. in 20. stoletju,
- na konkretnih primerih (podobe iz vsakdanjega življenja) ugotavljajo, kaj je zgodovinska časovna in prostorska predstavljenost,
- razvijajo spoštovanje do drugačnosti in različnosti,
- razumejo pomen politično-geografskega položaja Slovenije in Madžarske v Evropi ter vlogo v EU in poznajo osnovne značilnosti sosednjih držav in položaj tamkajšnjih slovenskih in madžarskih manjšin,
- spoznajo zgodovino in ustroj EU,
- spoznavajo pokrajinske, to je gospodarske, socialne, okoljske, kulturne in politične probleme sodobnega sveta, analizirajo vzroke zanje ter predlagajo načine njihovega reševanja,
- razumevajo celostnost zgradbe in delovanja naravnega ekosistema ter procesov v naravi,
- spoznajo osnovne fizikalne, kemijske in biološke zakonitosti in na temelju teh razvijajo razumevanje pojavov in procesov v naravi,
- spoznajo snovi in njihovo uporabo, postopno spoznajo fizikalne in kemijske lastnosti snovi in njihovo spreminjanje,
- spoznajo metode in pomen opazovanja in eksperimentiranja za proučevanje naravnih zakonitosti in razvijajo sposobnosti za opazovanje procesov in pojavov v naravi in spretnosti za učinkovito in varno raziskovanje,
- razvijajo odgovoren odnos in spoštovanje do vseh oblik življenja ter razumevanje kompleksnosti in medsebojne povezanosti žive in nežive narave,
- spodbujajo povezovanje med seboj odvisnih znanj drugih strok in zavedanje, da je človek sestavni del narave in odvisen od nje,
- dosegajo razumevanje delovanja človeškega telesa in sposobnosti za ohranjanje zdravja,

- razvijajo sposobnosti za posploševanje in uporabo pridobljenih spoznanj za trajnostno rabo obnovljivih naravnih virov, dejavno ohranjanje življenjske pestrosti in narave.

3. CILJI TEMATSKIH SKLOPOV IN OPERATIVNI CILJI

Tematski sklop	Operativni cilji
Cilji (dijak je zmožen, dijakinja je zmožna):	Dijak/dijakinja:
SPOZNAVANJE POKRAJINE	
<ul style="list-style-type: none"> • v domači pokrajini, Sloveniji, na Madžarskem in izbranih pokrajinah po svetu prepoznati elemente pokrajine in njihovo prepletanje in součinkovanje; • primerjati značilnosti domače pokrajine z značilnostmi izbranih pokrajin; 	<ul style="list-style-type: none"> • ob opazovanju pokrajine opiše njene pokrajinske elemente; • ob opazovanju fotografij dveh pokrajin ugotovi razlike med njima in razloži, kako pokrajini vplivata na njegovo/njeno dejavnost oz. opravljanje poklica, za katerega se izobražuje;
UPORABA ZEMLJEVIDOV IN INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE	
<ul style="list-style-type: none"> • uporabljati zemljevid za orientacijo in za določanje svoje lokacije; • orientirati se v pokrajini s pomočjo kompasa, položaja sonca in GPS; • razložiti in uporabiti informacije, ki jih dobi z branjem različnih vrst zemljevidov; 	<ul style="list-style-type: none"> • zna orientirati zemljevid in na njem pokazati svojo pot od doma ali od izbrane točke do šole; • nariše skico poti od svojega kraja do šole; • uporabi načrt mesta in poišče določeno ulico; • seznaniti se z avtokarto; • uporabi kompas in druge možnosti za orientacijo v pokrajini; • ubesedi informacije, ki jih je možno razbrati s pomočjo legende zemljevida;
SLOVENIJA, MADŽARSKA IN NJUN POLOŽAJ V EVROPSKI UNIJI	
<ul style="list-style-type: none"> • naštetiti in na zemljevidu pokazati pokrajinske enote Slovenije in Madžarske; • naštetiti glavne značilnosti posameznih naravnih enot; • razložiti medsebojno odvisnost naravno- in družbenogeografskih dejavnikov v izbrani pokrajini; • ugotoviti različne vplive gospodarstva na pokrajino in ugotoviti možnosti za razvoj posameznih gospodarskih panog; • razložiti sodobne družbenogeografske procese v Sloveniji in na Madžarskem (naravni prirastek, staranje prebivalstva); • ovrednotiti vlogo slovenskega in madžarskega državnega ozemlja v gospodarskih, političnih in kulturnih tokovih Evrope; 	<ul style="list-style-type: none"> • na zemljevidu pokaže različne pokrajine Slovenije in Madžarske; • razloži, kako naravne razmere vplivajo na dejavnost, za katero se izobražuje; • na tematskem zemljevidu pokaže razširjenost posameznih gospodarskih panog v Sloveniji in na Madžarskem; • opiše geografske dejavnike za lokacijo svoje gospodarske dejavnosti; • ob grafikonih, preglednicah in kartogramih opiše družbenogeografske spremembe v Sloveniji in na Madžarskem zlasti v zvezi z gibanjem prebivalstva; • na zemljevidu Evrope pokaže Slovenijo in Madžarsko ter ovrednoti njuno lego; • razloži, kaj v Sloveniji in na Madžarskem privablja turiste; • ob tematskem zemljevidu ugotovi prostorsko razporeditev svoje gospodarske panoge v Evropi in v EU;

<ul style="list-style-type: none"> • opisati vzroke za nastanek EU in opisati njen razvoj; • primerjati Slovenijo in Madžarsko; • ugotoviti položaj svoje poklicne dejavnosti v združeni Evropi in opisati mobilnost delovne sile; • opisati položaj narodnostnih manjšin na obeh straneh slovensko-madžarske meje; 	<ul style="list-style-type: none"> • na zemljevidu pokaže in imenuje narodnostno mešana območja ob slovensko-madžarski meji;
SVETOVNI PROBLEMI	
<ul style="list-style-type: none"> • opisati bistvene vzroke delitve sveta na bogate in revne; kako države bogatijo in kako postajajo revne; • pojasniti lakoto in druge probleme pomanjkanja hrane ter njenih presežkov; • opisati naravno in družbeno-geografske vzroke t. i. svetovnih bolezni (malarija, aids, kolera ...); • razložiti vzroke in posledice hitre rasti prebivalstva; • s pomočjo virov ugotoviti vzroke in oblike selitev; • ovrednotiti spreminjanje pomena različnih energijskih virov; 	<ul style="list-style-type: none"> • s spleta in iz dnevnega časopisja zbere gradivo in izdela poročilo ali plakat o problematiki delitve sveta na bolj oz. manj gospodarsko razvite; • na tematskem zemljevidu pokaže države, ki zelo izstopajo po izbranih kazalcih; • na zemljevidu pokaže najpogostejše smeri selitev in iz okolice poišče različne vrste selitev; • na zemljevidu pokaže nahajališča energijskih virov in na spletu ali v časopisih in revijah spremlja zapise o alternativnih virih energije; • opiše razliko med fosilnimi in obnovljivimi viri energije;
ČLOVEKOV ODNOS DO OKOLJA IN POSLEDICE POSEGANJA VANJ	
<ul style="list-style-type: none"> • ugotoviti glavne okoljske probleme današnjega sveta in območja ogrožanja okolja v Sloveniji, na Madžarskem in v svetu; • poznati družbenogeografske in naravnogeografske vzroke naravnih sprememb in nesreč v globalnem merilu in v Sloveniji ter na Madžarskem; • predvideti negativne posledice nepremišljenih posegov v okolje; • ugotoviti vplive izbrane človekove dejavnosti in svoje dejavnosti na pokrajino in okolje; • razumeti problematičnost pojmovanja razvoja s stališča človekovega vpliva na okolje in posledic za človekovo življenje (problem ekonomskega razvoja, izrabe surovin, zdravja ljudi, neenakega dostopa do neoporečnih vodnih virov ...) in razumeti vzroke 	<ul style="list-style-type: none"> • opiše primer ogrožanja okolja v svojem kraju, Sloveniji, na Madžarskem ali v svetu; • opiše in razloži glavne oblike naravnih nesreč; • opiše, kako njegova/njena stroka vpliva na okolje; • ob konkretnih primerih v Sloveniji in na Madžarskem razloži primere negativnih posledic poseganja v okolje; • ugotovi škodljivost pogonskih sredstev (goriv) za okolje; • poišče primer, ko je prišlo do naravne nesreče zaradi človekove dejavnosti; • spremlja poročila, časopisne novice in poroča o kateri od akcij katere od okoljevarstvenih organizacij; • ugotovi, kako lahko sam/-a prispeva k zmanjšanju onesnaževanja okolja in k varčevanju s pitno vodo, energijo ter kako bi sam/-a lahko prispeval/-a k zmanjševanju planetarnih okoljskih sprememb;

<p>ekoloških problemov ter posegov v naravo (ekonomska rast, potrošništvo, rast populacije, kulturni vzorci);</p> <ul style="list-style-type: none"> • spoznati možne ukrepe za odgovorno ravnanje z okoljem ter organizacije in institucije, ki se s temi problemi ukvarjajo; • razviti zavest o pomembnosti odgovornega ravnanja z okoljem v vsakdanjem življenju in pri svojem poklicnem delu ter o pomenu trajnostnega razvoja; 	<ul style="list-style-type: none"> • oceni možnosti za enak dostop do naravnih virov posameznikov in posameznic ter različnih družbenih skupin pri nas in v svetu; • ob konkretnem primeru analizira in ovrednoti koristi in slabosti gospodarskega napredka; • razvrsti pomembnost energijskih virov v zadnjih 200 letih in oceni njihovo škodljivost za okolje in možnost njihove obnovljivosti; • na podlagi virov ugotovi, kako vojne tudi uničujejo okolje; • s pomočjo virov izdela reportažo ob naravni nesreči v Sloveniji ali na Madžarskem; • napiše opomnik za svoje ravnanje ob okoljski nesreči doma, v službi ali v naravi;
<p>OD ZGODBE K ZGODOVINI</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • spoznavati zgodovino kot vedo, s pomočjo katere si lahko razlagamo preteklost in sedanjost; • pridobivati občutek za čas in zgodovinske vire, ki nam odkrivajo preteklost; 	<ul style="list-style-type: none"> • na primerih različnih zgodovinskih zgodb in legend primerja njihovo povezanost z zgodovino; • spozna delo zgodovinarja in pot do zgodovinske resnice s pomočjo zgodovinskih virov; • se zaveda razlike v življenju med različnimi zgodovinskimi obdobji in okolji;
<ul style="list-style-type: none"> • s pomočjo preprostih metod (intervjujev, opazovanja okolice in spomenikov) odkrivati zgodovinske pomnike iz svojega kraja; 	<ul style="list-style-type: none"> • ob slikovnem gradivu in na podlagi ustnih virov (stari starši) ... spozna spremembe v kraju (gospodarske, demografske, kulturne); • v časovni trak vpiše nekaj pomembnih prelomnic v razvoju svojega kraja; • spozna glavne kulturne in zgodovinske spomenike svojega kraja in razume pomen njihovega ohranjanja;
<p>DANAŠNJI SLOVENSKI IN MADŽARSKI PROSTOR V PRETEKLOSTI IN ZGODOVINA SLOVENCEV IN MADŽAROV DO 19. STOLETJA</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • razumeti pomen varovanja zgodovinske in kulturne dediščine v današnjem slovenskem in madžarskem prostoru; 	<ul style="list-style-type: none"> • pozna, kje hranimo najdbe iz preteklosti, in se zaveda, zakaj jih je treba ohranjati; • ob slikovnem gradivu opiše nekatere najpomembnejše zgodovinske in kulturne spomenike iz rimske dobe na Slovenskem in Madžarskem;
<ul style="list-style-type: none"> • zavedati se, da so Slovenci in Madžari narod z dolgo in bogato zgodovino v tem prostoru; • razumeti, da smo bili v različnih zgodovinskih obdobjih podvrženi 	<ul style="list-style-type: none"> • na zemljevidu pokaže poselitveni prostor Slovencev ob naselitvi v našem prostoru; • na podlagi virov razloži temeljne poteze ustoličevanja iz časa začetkov slovenske državnosti;

<p>številnim kulturnim vplivom širšega prostora;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • pozna življenje podložnikov, plemstva in meščanstva na Slovenskem; • primerja življenje v srednjem veku z današnjim; • opiše primere turških vpadov na slovensko ozemlje in ob sliki pojasni obrambo; • na zemljevidu pokaže glavne postaje preseljevanja Madžarov (pradomovina – naselitev v Karpatski bazen); • spozna nastanek madžarske države za časa kralja Štefana; • ob virih opiše čas Matije Korvina; • ob slikovnem gradivu spozna turške čase in njegove posledice na Madžarskem;
<ul style="list-style-type: none"> • spoznavati posledice velikih geografskih odkritij za Slovence, Madžare, Evropo in svet; • razumeti spreminjanje sveta od konca srednjega veka; 	<ul style="list-style-type: none"> • na zemljevidu pokaže odkritja novega sveta; • ob slikovnem gradivu spozna medsebojni vpliv Evrope in Amerike; • pozna pomen reformacije in prvih slovenskih knjig kot tudi pomen reformacije na Madžarskem; • razume novosti, ki jih za življenje v 18. stoletju prinesejo reforme (npr. šole);
<p>SLOVENCİ IN MADŽARI TER SVET V 19. STOLETJU</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • spoznavati vzroke za spremembe v 19. stoletju na vseh področjih gospodarskega in družbenega življenja; • ob slikovnem gradivu in virih ugotavljati slovenski in madžarski nacionalni razvoj in ga primerjati z današnjim; 	<ul style="list-style-type: none"> • ob slikovnem gradivu spoznava razvoj in življenje Slovencev in Madžarov v tem času; • opiše razvoj prometa in njegove gospodarske, kulturne in politične posledice; • razume nacionalna gibanja v Evropi in pomen »pomladi narodov«; • pozna razvoj slovenske identitete in naše nacionalne simbole; • ob slikovnem gradivu sklepa o življenju ljudi v tem času; • razume reformna prizadevanja madžarskih intelektualcev (Széchenyija in Kossutha); • opiše dosežke in posledice revolucije 1848/49 na Madžarskem; • pozna pomen Avstro-Ogrske za Madžare;
<p>SLOVENCİ IN MADŽARI TER SVET V 20. STOLETJU</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • razumeti, zakaj je bilo 20. stoletje eno najbolj tragičnih v vsej zgodovini človeštva; • spoznavati prednosti in slabosti napredka znanosti in možnosti njene zlorabe; • opisati razvoj družbe v 20. stoletju (med totalitarizmi in demokracijami); 	<ul style="list-style-type: none"> • pozna vzroke in povod za prvo svetovno vojno; • opiše življenje ljudi med vojno in razvije občutek, da je mir vrednota; • ob slikovnem gradivu spozna posledice odprtja soške fronte; • primerja karto Evrope pred prvo svetovno vojno in po njej in opiše, katere so bile novonastale države;

<ul style="list-style-type: none"> • spoznavati pot Slovencev v novo državno skupnost in dobre in slabe strani tega; • razumeti položaj Madžarov po razpadu Avstro-Ogrske; 	<ul style="list-style-type: none"> • na podlagi slikovnega gradiva razbere največje znanstveno-tehniške dosežke med obema vojnama in razume, kako so spremenili življenje ljudi; • pozna bistvene značilnosti totalitarnih sistemov (nacizem, fašizem, komunizem); • pozna prizadevanja za nastanek države južnoslovanskih narodov in vlogo Slovencev pri tem; • ovrednoti pomen Rudolfa Maistra in na zemljevidu pokaže, kje smo živeli Slovenci; • pozna pomen gospodarske, kulturne in etnične heterogenosti v kraljevini SHS; • razume določbe trianonske mirovne pogodbe in njene posledice; • pozna življenje na Madžarskem med obema vojnama; •
<ul style="list-style-type: none"> • razumeti, da je vojna najhujša stvar, ki lahko zadane posameznika in družbo; • opisati glavne značilnosti 2. svetovne vojne v svetu, na Slovenskem in Madžarskem; • spoznavati, kaj pomeni biti zmagovalec in kaj poraženec v vojni; 	<ul style="list-style-type: none"> • pozna glavne vzroke za drugo svetovno vojno; • na zgodovinskem zemljevidu pokaže potek vojne na glavnih bojiščih; • pozna preobrat v drugi svetovni vojni in vojaški konec druge svetovne vojne; • ob zgodovinskem zemljevidu opiše razdelitev Slovenije med okupatorje; • ob virih spozna življenje pod različnimi okupatorskimi sistemi; • pozna različne oblike odpora proti okupatorju v Evropi in pri nas; • pozna pomen odporniškega gibanja in odnos zaveznikov do tega; • oceni posledice druge svetovne vojne za svet, Evropo, za Slovence in Madžare; • ob virih spozna bojevanje madžarskih vojakov na ruskem bojišču; • ob virih spozna položaj in usodo Judov med vojno na Madžarskem;
<ul style="list-style-type: none"> • se seznanjati s temeljnimi tokovi življenja po drugi svetovni vojni v Evropi in pri nas; • spoznavati življenje Slovencev in Madžarov na prehodu od komunizma v demokracijo; • ovrednotiti pomen demokratičnih gibanj in slovensko pot k lastni državnosti; • spoznavati novo vlogo Slovencev in Madžarov v Evropi in Evropski uniji; 	<ul style="list-style-type: none"> • pozna bistvene značilnosti hladne vojne in vzroke zanjo; • ob zemljevidu ugotovi spremembe naše zahodne meje; • primerja življenje ljudi v prvih povojnih letih v evropskem prostoru in pri nas; • spozna temeljne značilnosti povojne ureditve v Sloveniji in položaj Slovencev v Jugoslaviji; • pozna življenje ljudi do začetka 80-ih let; • pozna krizo v Jugoslaviji in težnjo Slovencev po samostojni državi;

	<ul style="list-style-type: none"> • pozna vzroke, ki so pripeljali do razpada Jugoslavije; • pozna, kako je potekala slovenska osamosvojitve in kako je potekala vojna za Slovenijo; • razume težnjo in vključitev Slovenije in Madžarske v mednarodne politične in vojaške tokove (OZN, EU, NATO); • ugotavlja, kako živimo Slovenci in Madžari danes; • pozna dogodke leta 1956 na Madžarskem;
SOCIALIZACIJA	
<ul style="list-style-type: none"> • razumeti proces socializacije in način delovanja dejavnikov socializacije; 	<ul style="list-style-type: none"> • razloži proces socializacije z vidika posameznika in družbe; • razloži delovanje družbenih okolij in dejavnikov, ki posredujejo v procesu socializacije: družina, vrstniki, vzgojno-izobraževalne institucije, organizacije prostočasnih dejavnosti, mediji, delovno okolje, religiozne skupnosti, zdravstvene organizacije ...;
<ul style="list-style-type: none"> • razumeti pomen in način delovanja vrstniških skupin v procesu socializacije, odnose v vrstniških skupinah; • razumeti delovanje mladinskih subkultur in kontrakultur in njihov pomen za mladostnike in mladostnice in družbo; 	<ul style="list-style-type: none"> • razloži pomen vrstnikov v procesu socializacije, odnose v vrstniških skupinah, načine uveljavljanja in izločanja v vrstniških skupinah, povratna sporočila in njihov vpliv na razvoj lastne identitete, način oblikovanja odnosov med spoloma, nadzor in svobodo v vrstniških skupinah in pomen mladinskih subkultur in kontrakultur za mladostnike in družbo;
<ul style="list-style-type: none"> • razumeti pomen družine v procesu socializacije, vpliv odnosov v družini na socializacijo, različne načine vzgoje, podporo in nasilje v družini; 	<ul style="list-style-type: none"> • razloži pomen družine kot prvega družbenega okolja, v katerem poteka proces socializacije, vpliv različnih odnosov v družini in načinov vzgoje na razvoj osebnosti (avtoritarnost, demokratičnost, patriarhalnost, pedocentrističnost, permisivnost v družinah); • razloži delitev vlog v družini;
<ul style="list-style-type: none"> • razumeti pomen in vlogo medijev v procesu socializacije; 	<ul style="list-style-type: none"> • razloži vlogo medijev v procesu socializacije: mediji kot posredovalci informacij in oblikovalci realnosti; • razloži vlogo medijev pri oblikovanju odnosa do sveta in oblikovanju osebnosti in lastne identitete (oblikovanje vzorcev odnosov obnašanja v družbi, do različnih družbenih skupin, med spoloma, odnos do telesa ...);

KULTURA IN KOLEKTIVNE IDENTIFIKACIJE	
<ul style="list-style-type: none"> • razumeti pomen kulture, sestavine kulture in različne odnose med kulturami; 	<ul style="list-style-type: none"> • razume opredelitev sociološkega pojmovanja kulture in simbolno naravo kulture; • razume in ovrednoti pomen sestavin kulture: norm in vrednot, vpliv na način življenja; • razume in ovrednoti opredelitve odklonskosti, nadzora in sankcij; • razume različne odnose med kulturami (od sožitja do konfliktov);
<ul style="list-style-type: none"> • razumeti način oblikovanja in pomen nacionalne identitete, različne odnose med narodi, odnos med nacionalno identiteto in evropsko skupnostjo; 	<ul style="list-style-type: none"> • razume narod kot kolektivno identiteto (pomen pripadnosti); • razume odnose med narodi (od sožitja do konfliktov); primerja odnos do Slovencev na tujem in odnos do tujcev pri nas; • razpravlja o položaju slovenskega naroda v evropski skupnosti in pomenu nacionalne identitete v sodobni družbi;
<ul style="list-style-type: none"> • poznati in primerjati različne svetovne religije, sestavine religij, razumeti različne odnose med verskimi skupnostmi in procesa sekularizacije ter revitalizacije religije; 	<ul style="list-style-type: none"> • pozna in primerja različna verovanja, verske obrede in etiko v različnih svetovnih religijah; • razume odnose med verskimi skupnostmi v sedanjosti in preteklosti (ekumenizem, konflikti ...); • razume procese sekularizacije in revitalizacije religije (odnos med cerkvijo in državo);
NEENAKOSTI IN SLOJEVITOSTI	
<ul style="list-style-type: none"> • razumeti določnice družbene slojevitosti; • razumeti družbeno neenakost in slojevitost, slojevitost po spolu, etnični in religiozni pripadnosti; vpliv slojevitosti na participacijo na ekonomskem in političnem področju, izobraževalnem in zdravstvenem področju ter problematiko revščine; 	<ul style="list-style-type: none"> • razume določnice družbene slojevitosti (dohodek, moč, ugled); • razume družbeno neenakost in slojevitost po starosti, spolu, etnični in religiozni pripadnosti; • razume vpliv slojevitosti in neenakosti na ekonomskem, političnem področju, izobraževalnem, zdravstvenem področju ...; • razume problem opredelitve revščine in različne razlage vzrokov revščine;
DELO IN EKONOMSKO ŽIVLJENJE	
<ul style="list-style-type: none"> • razumeti spremembe v oblikah organiziranja ekonomskega življenja in oblikah dela; problematiko brezposelnosti, socialne pravice in način delovanja ter pomen delavskih organizacij; 	<ul style="list-style-type: none"> • razume spremembe v oblikah organiziranja ekonomskega področja in oblikah dela (od industrializacije do rastočega pomena storitev, globalizacije) in njihov pomen za trg dela ter polarizacijo na trgu dela; • razume in ovrednoti problem brezposelnosti za posameznico oz. posameznika in družbo; • pozna socialne pravice pri brezposelnosti in različne načine delovanja socialne države; • razume pomen in spremembe v delovanju delavskih organizacij;

SPORAZUMEVANJE IN ODLOČANJE V DRUŽBI	
<ul style="list-style-type: none"> • poznati značilnosti modernih držav, človekove in politične pravice, razumeti načine in pomen politične participacije ter značilnosti političnega življenja v Sloveniji; 	<ul style="list-style-type: none"> • razume značilnosti modernih držav: pravna, nacionalna država, parlamentarna demokracija, delitev oblasti; • razume človekove in politične pravice; • razume pomen politične participacije: delovanja političnih strank, skupin pritiska, volitev; • pozna in razume osnovne principe politične organiziranosti v Sloveniji;
NARAVOSLOVNE METODE PROUČEVANJA NARAVNIH POJAVOV	
<ul style="list-style-type: none"> • spoznati metode in pomen opazovanja ter eksperimentiranja za proučevanje naravnih zakonitosti; 	<ul style="list-style-type: none"> • zna sistematično opazovati in opisati naravne pojave; • opiše glavne značilnosti naravoslovnih metod, kot so preverljivost, ponovljivost in sposobnost napovedovanja; • analizira preproste naravne pojave in predlaga poskuse, s katerimi bi lahko preverili veljavnost trditev;
LASTNOSTI SNOVI	
<ul style="list-style-type: none"> • spoznati fizikalne in kemijske lastnosti snovi, njihovo spreminjanje ter uporabo; • načrtno zbirati podatke in informacije o snoveh; iskati in vrednotiti kemijske in sorodne informacije o snoveh iz različnih virov; • uporabljati enostavno kemijsko terminologijo in znake za nevarne snovi; 	<ul style="list-style-type: none"> • eksperimentalno in z uporabo različnih virov zbere podatke in informacije o snoveh glede na izvor, lastnosti in uporabo ter zgradbo; • išče in vrednoti informacije o snoveh iz različnih virov; • glede na lastnosti in zgradbo razvrsti snovi po izbranih kriterijih (naravne/pridobljene, čiste snovi/zmesi, prevodniki/neprevodniki, kovine/nekovine ...); • razlikuje agregatna stanja snovi; • iz položaja elementa v PSE razbere nekatere lastnosti elementa (kovina, nekovina, polkovina, reaktivnost ...); • eksperimentalno ali z uporabo IKT primerja kemijske in fizikalne lastnosti plinov (dušik, kisik, žlahtni plini) in jih poveže z njihovo uporabo in pomenom za življenje; • pozna glavne onesnaževalce zraka (ogljikov dioksid, žveplov dioksid, dušikovi oksidi, ozon, CFC, smog) in posledice onesnaževanja zraka (kisli dež, topla greda, uničevanje ozonske plasti); • eksperimentalno prouči skupne lastnosti kovin in nekovin; • pri eksperimentalnem delu upošteva znake za nevarne snovi; • uporabi preprosto kemijsko terminologijo;

VODA IN VODNE RAZTOPINE	
<ul style="list-style-type: none"> • spoznati lastnosti in pomen vode ter povezati z razumevanjem kompleksnosti in medsebojne povezanosti žive in nežive narave; 	<ul style="list-style-type: none"> • spozna lastnosti raztopin in čistih topil ter ugotavlja vplive na topnost snovi; • eksperimentalno prouči lastnosti vodnih raztopin (kislost, bazičnost, nevtralnost, električna prevodnost); • pozna glavna onesnaževala pitne vode (fosfati, nitrati, pesticidi ...); • pozna pomen pitne vode za življenje in proučuje ravnanje z vodnimi viri;
ORGANSKE SPOJINE	
<ul style="list-style-type: none"> • spoznati in presoditi lastnosti, uporabo in pomen organskih snovi v življenju ter poklicu; • razvijati sposobnosti za posploševanje in odgovorno uporabo pridobljenih spoznanj za trajnostno rabo naravnih virov; 	<ul style="list-style-type: none"> • prouči elementarno sestavo organskih spojin (C, H, N, O, P, S); • na osnovi lastnosti in zgradbe opredeli posamezne organske spojine kot ogljikovodike, kisikove organske spojine (alkoholi, karboksilne kisline), dušikove organske spojine; • opredeli ogljikove hidrate in maščobe kot organske kisikove spojine; • opredeli beljakovine kot organske dušikove spojine; • v različnih živilih eksperimentalno in z uporabo virov ugotovi vsebnost ogljikovih hidratov, beljakovin in maščob; • loči med snovmi, ki so v živilih nujno potrebne za normalno delovanje organizma, in snovmi, ki so živilom dodane zaradi drugih namenov (podaljšanje roka uporabe, izboljšanje organoleptičnih lastnosti, spreminjanje prehranske vrednosti itd.) – konzervansi, barvila, arome, emulgatorji itd.; • prepozna beljakovine in polisaharide kot naravne polimere; • razlikuje med naravnimi in sintezniimi polimeri; • prouči lastnosti, uporabo in pomen polimernih materialov v življenju in poklicu; • opredeli pomen oznak za recikliranje na polimernih materialih in jih poveže s pomenom za življenje;
ENERGIJA	
<ul style="list-style-type: none"> • spoznati in smiselno uporabljati pojme delo, moč in energija; • opisati naravne vire energije; 	<ul style="list-style-type: none"> • pozna pomembnejše naravne vire energije, kot so sonce, fosilna goriva, uran, veter, plimovanje, vroča notranost Zemlje;

<ul style="list-style-type: none"> • opisati osnovne načine delovanja različnih elektrarn in prenosa električne energije; • eksperimentalno proučevati energetske in snovne spremembe pri kemijskih reakcijah; • opisati manjše vire električne energije; • navesti pozitivne in negativne vidike različnih načinov pridobivanja energije; • poznati in ugotoviti, kateri so večji in kateri manjši porabniki energije v gospodinjstvu; • poznati pomen in opisati načine varčevanja z energijo v gospodinjstvu; 	<ul style="list-style-type: none"> • zna pojasniti, da v hidroelektrarnah električni generator poganja voda in v termoelektrarnah vroča para; • da vodo uparjamo s sežiganjem fosilnih goriv, kot so premog, plin, z jedrskimi reakcijami ali s sončno svetlobo; • da uporabljamo tudi paro iz notranjosti Zemlje; • opredeli kemijsko reakcijo kot snovno in energijsko spremembo; • pozna pomen simbolnega zapisa kemijske enačbe; • opredeli različna goriva kot vir energije, ki omogoča številne človekove dejavnosti; • ovrednoti različne vrste goriv in osnovne energijske spremembe ter na podlagi razpoložljivih podatkov predvidi njihov vpliv na zdravje in okolje glede na nastale produkte; • zna opisati in pojasniti, kje je smiselno uporabljati baterije, sončne celice, dinamo; • zna pojasniti okoljske probleme, ki so povezani s pridobivanjem električne energije; • uporabi podatke o moči gospodinjskih električnih naprav in oceni predvidene stroške njihove rabe; • zna prebrati iz električnega števca porabo energije; • pozna pojem energijsko varčni gospodinjski aparati, pozna pojem toplotna izolacija;
--	--

EKOLOGIJA

- razvijati zavedanje o kompleksnosti zgradbe in delovanja naravnega ekosistema ter procesov v organizmih in naravi;
- razumeti osnovno zgradbo, razvoj in delovanje naravnega ekosistema;
- razumeti interakcije med organizmi in dojeti ključni pomen pestrosti življenjskih združb za delovanje ekosistemov in njihovih ekoloških funkcij;
- razumeti, da so procesi v naravi odvisni od pretvorb in pretoka energije, ki se dogaja znotraj sistemov in med sistemi (prenos s svetlobo, toploto, delom, snovjo ...);
- razumeti in ovrednotiti pomen kroženja snovi in pretoka energije v ekosistemih;
- uporabiti znanje za trajnostno rabo biodiverzitete in ekosistemov;
- razvijati odgovoren odnos do vseh oblik življenja, razumeti morebitno ogroženost ekosistemov, živih bitij in lastno ogroženost, razumeti pomen upoštevanja nosilnosti ekosistemov in njihove samočistilne sposobnosti;

- razume osnovno zgradbo in delovanje naravnega ekosistema kot kompleksnega sistema, ki se sam vzdržuje;
- na osnovi opazovanj v naravi pojasni pomen življenjske pestrosti za delovanje ekosistemov ter s tem povezane procese v naravi;
- razume, da ima vsaka vrsta svoje mesto in funkcijo, zato izguba ene vrste pomeni izgubo ene od funkcij v tem sistemu oz. izgubo ene od priložnosti za ostale vrste;
- razume odnose med organizmi različnih vrst in znotraj posamezne vrste ter njihov vpliv na ekološko ravnotežje;
- pojasni povezanost prehranjevalnih ravni in pomen procesa kroženja snovi v ekosistemih;
- razume nosilnost ekosistemov in njihovo samočistilno sposobnost ter ovrednoti posege v naravo;
- razume lastnosti populacij, pogoje za njihovo trajnostno rabo in ohranjanje vrst;
- razume osnovna načela trajnostnega razvoja;
- razume, da na zgradbi in delovanju ekosistemov temelji kvaliteta življenjskega okolja in kvaliteta naravnih virov (hrane, vode, zraka ...);
- ovrednoti preživetveni, varnostni in gospodarski pomen ohranjanja življenjske raznolikosti in naravnih virov;
- razume ranljivost ekosistemov, živih bitij in biosfere ter zna odgovorno ravnati;
- razume, da imajo naši posegi v življenje in ekosisteme širše posledice, ki se kažejo na stanju organizmov in razširjenosti vrst;
- razume osnovne pogoje za ohranjanje življenjske pestrosti;
- razume potrebo po celostnem reševanju, analizira in ovrednoti posledice neustreznih posegov v naravo;
- razume, da vrste lahko učinkovito ohranjamo skupaj z ohranjanjem njihovih ekosistemov;

DELOVANJE ČLOVEŠKEGA TELESA IN OHRANJANJE ZDRAVJA	
<ul style="list-style-type: none"> • razumeti delovanje človeškega telesa kot usklajene celote; • preventivno ravnati v različnih življenjskih obdobjih pred morebitnimi poškodbami, dolgotrajnim stresom ali boleznijo; • razumeti, da je snov in njen učinek na posamezen organizem odvisen od količine te snovi in lastnosti organizma; • povezovati med seboj odvisna znanja drugih strok in kompetenc ter razumeti, da je ohranjanje zdravja odvisno tudi od ohranjenosti zdravih naravnih virov in okolja (naravnega in družbenega); 	<ul style="list-style-type: none"> • razume pomen ohranjanja zdravja (telesno in psihično) v zdravem okolju (naravnem in družbenem); • razume, da v organizmu osnovni procesi potekajo v celicah (dihanje, staranje, razvoj bolezni ...); • pozna posamezne organe oz. organske sisteme in razume njihovo osnovno funkcijo ter delovanje telesa kot usklajene celote; • razume, da je snov in njen učinek na posamezen organizem odvisen od količine te snovi; • razume, da imajo posegi in vnašanje snovi v organizem systemske učinke na njegovo delovanje; • zna preventivno ravnati na podlagi razumevanja osnovnega delovanja lastnega telesa, zna oceniti spremembe v procesih v zdravem in prizadetem telesu zaradi poškodb, dolgotrajnega stresa ali bolezni in zna ustrezno ukrepati; • pozna načine varovanja biometričnih podatkov in možnosti njihovih zlorab v osebnih in drugih dokumentih;
OKOLJSKA VZGOJA	
<ul style="list-style-type: none"> • uporabiti znanje ekologije v poklicu, vsakdanjem življenju in lastnem razmišljanju, presojanju ter suverenem odločanju o sebi in svojem ravnanju (ekološko ozaveščeno ravnanje); • razumeti kompleksno povezanost naravnih in kulturnih dejavnikov pri odnosu do življenja in narave ter upoštevati lastno ranljivost ter ranljivost ostalih živih bitij, ekosistemov in biosfere; • dojeti nujnost in razumeti bistvena načela trajnostnega razvoja in rabe naravnih virov. 	<ul style="list-style-type: none"> • pozna snovi – materiale, s katerimi se srečuje vsak dan, in jih ovrednoti z vidika varnosti, ohranjanja zdravega okolja in ohranjanja naravne kulturne dediščine; • ob konkretnem primeru iz proizvodnje pojasni kompleksnost in povezanost kulturnih, družbenih, okoljskih in naravovarstvenih problemov; • ovrednoti pomen naravne (naravni ekosistemi in njihove ekološke funkcije) in kulturne dediščine za nacionalno gospodarstvo, neodvisnost in dostop do naravnih virov, ekonomski razvoj, varnost (bioterrorizem, biološka varnost) in kakovost življenja ter znanje uporabi za odgovorno ravnanje v poklicu in življenju.

4. OBLIKE OCENJEVANJA ZNANJA

Učitelj prilagaja oblike in pogostost preverjanja in ocenjevanja ciljem poučevanja in specifikam dijakov. Priporočamo, da uporablja različne oblike preverjanja znanja v skladu z razvojem specialne metodike in didaktike naravoslovnih in družboslovnih ved.

5. METODIČNO-DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

Predlagano zaporedje tem in ciljev ni obvezujoče. Učitelji naj avtonomno razporejajo cilje in teme glede na zmožnosti in interese dijakinj in dijakov. Pouk naj prilagodijo predznanju dijakinj in dijakov. Pri tem naj uporabljajo čim bolj raznovrstne metode in oblike dela, zato da bodo dijakinjam in dijakom snov približali na čim bolj preprost in ilustrativen način. Za doseganje ciljev naj uporabljajo čim več primerov iz vsakdanjega življenja, vključujejo naj aktualne dogodke, po možnosti naj snov obravnavajo v realnem okolju. Dijake naj vzpodbujajo k reševanju problemov in samostojnemu delu, pri pouku naj uporabljajo učno tehnologijo in preproste raziskovalne pripomočke. Del pouka lahko izvedejo tudi interdisciplinarno in timsko.

Metode dela naj prilagodijo sposobnostim dijakov, tako da jih bodo lahko razvili v največji možni meri, in s tem omogočijo pridobivanje znanj, ki so potrebna za življenje, nadaljnje izobraževanje in horizontalno prehajanje med izobraževalnimi programi in poklici.

Del pouka naj poteka v obliki eksperimentalnega, terenskega dela. Priporočamo, da je vsaj 20 % pouka izvedenega v manjših skupinah oz. delitvi oddelka na dve skupini. Priporočamo, da se ga izvede v oblikah blok ur.

Za izvedbo pouka je nujno uporabiti tudi ustrezno učno tehnologijo in raziskovalne pripomočke, s čimer omogočimo nazornejšo in konkretnjšo realizacijo učnih ciljev. Pri pripravi in izvedbi samostojnega eksperimentalnega in terenskega dela dijakinj in dijakov je potrebno zagotoviti sodelovanje laboranta.